

Iran: Et regime i vildrede går til valg

Vibeke Sperling

Irans afgående præsident forlader ikke præsidentposten uden sværdslag. Det er en af udfordringerne for præstestyret, der tilsyneladende har lammet oppositionen, men alligevel frygter både den og hinanden på de dominerende konservative fløje

Præsidentkandidater diskuterer i timevis Irans problemer og fremtidsudsigter for åben tv-skærm. Teherans gader er halvtomme, for de fleste indbyggere sidder klistret til tv-skærmene. Jeg er inviteret inden for hos en familie den aften, hvor siddende præsident, Mahmoud Ahmadinejad og oppositionens spidskandidat, Mir-Hussein Mousavi, krydser klinger. Her er flere generationer samlet, for det er første gang, kandidaterne diskuterer i direkte tv-udsendelser. "Mon det er begyndelsen på demokratiske valgkampagner?", spørger familieoverhovedet Hassan. Der er optimisme i stuen, for alle ser en mulighed for, at reformkandidaten kan vinde.

Da tv-debatten er slut, strømmer folk ud i gaderne for at feste og diskutere. Politiet holder sig i baggrun-

den, som det har fået besked på, for der er lagt op til, at der må danses og råbes i gaderne i en tid.

Nej, dette er ikke et glimt fra den igangværende valgkampagne op til Irans præsidentvalg 14. juni, men fra valgkampens slutspurt i 2009 op til Ahmadinejads genvalg. Og asfaltballet var da også helt fordi, så snart Ahmadinejads genvalg var proklameret. Så kom kniplerne og tåregassen frem over for dem, som var sikre på, at der var blevet svindlet groft med valgresultatet.

Denne gang er der ingen mulighed for, at en reel reformkandidat kan vinde. Det er et opgør imellem Ahmadinejad og den øverste leder, ayatollah Ali Khamenei, men også imellem diverse repræsentanter for de konservative. Demokratiet har lidt under de to perioder med Ah-

madinejad, og det blev kun til et kort pusterum ved valget i 2009, et pusterum, som ikke ventes gentaget i år.

I måneder har præstestyret og Revolutionsgarden advaret imod gentagelse af oprøret i 2009. I midten af april udsendte militæret følgende erklæring fra general Yahya Rahim-Safavi: "Vi advarer hjemlige og udenlandske fjender imod ethvert forsøg på at tilskynde til oprør før eller efter valget. Det vil blive mødt af lammende svar fra den iranske nation". Den slags advarsler har lydt siden sidste år i december, hvor den øverste leder Khamenei lagde ud med påmindelser om nedkæmpelsen af opstanden i 2009 og lovede endnu hårdere metoder taget i anvendelse denne gang.

Ahmadinejad ude, men...

Ahmadinejad kan ikke genopstille, da han allerede har siddet i de to perioder, forfatningen tillader, men han deltager i allerhøjeste grad i valgkampen og overhører med al tydelighed ordrer fra Khamenei i en magtkamp, der denne gang truer med at destabilisere regimet, som den hastigt og spontant opståede protestbevægelse gjorde i 2009.

Khamenei, som i 2009 stod urokkeligt bag Ahmadinejad, ønsker at hans sanktionsplagede regime skal vise et forenet ansigt i atomforhandlinger med det internationale samfund. Hans og sikkerhedstjenester-

nes advarsler om, at gentagelser af protesterne fra dengang vil blive slået ned med hård hånd, og de mange tragiske skæbner i og uden for iranske fængsler har gjort deres virkning, men det eneste forudsigelige ved Iran er uforudsigeligheden.

Denne gang kan det blive en bredere protest, fra almindelige iranere ude i provinsen og ikke nødvendigvis med Teheran som centrum igen.

Der er kommunalvalg samtidig med præsidentvalget 14. juni. Kommunale råd har ringe magt, men opstillinger skal ikke som ved præsidentvalget godkendes af Vogternes Råd. Ahmadinejad er populær i provinsen, så hans tilhængere kan tænkes at danne en protestbevægelse på lokalt plan, som kan vinde styrke sammen med den traditionelle opposition.

Ahmadinejad har anklaget ledende modstandere i et ham fjendtligsindet parlament for korrupsion, og parlamentarikere har svaret med samme type anklager imod Ahmadinejad og hans allierede. De konservative fraktioner anklager også hinanden for at have planer om at svindle ved det kommende præsidentvalg.

"I betragtning af Ahmadinejads tro på, at det altid er den bedste strategi at gå i offensiven, vil de konflikter fortsætte til den dag, hvor han forlader præsidentposten", som Iran-ekspert ved Hawaii Universitet, Farideh Farhi, har sagt til nyhedsbureauet Reuters.

BAGGRUND

Der er mere på spil for Ahmadinejad end blot hans eftermæle. Efter afgang som præsident vil han have beskyttelse for sig selv og sine allierede, hvoraf mange er anklaget for økonomisk og finansiel misrøgt og korrupsion. Derfor ønsker han sin mest kontroversielle allierede, Esfandiar Rahim Mashaie, som efterfølger. Måske skal denne kun spille en Dmitrij Medvedev-rolle, så Ahmadinejad som Vladimir Putin sidste år kan få comeback ved næste iranske præsidentvalg i 2017.

Der er næppe tvivl om, at Ahmadinejads protégé vil blive forhindret af Vogtneres Råd i at komme på stemmesedlen. Men Ahmadinejad har alternativer og har ingen planer om at forlade iransk politik, mens Khamenei ikke ønsker, at den uregerlige Ahmadinejad får nogen som helst indflydelse efter august, hvor han skal forlade posten.

Ahadinejad har advaret om, at han har hemmelige arkiver om sine uvenner, som han vil afsløre, hvis han presses for langt. Og han kender givet en masse af præstestyrets skeletter i skabet. Det gør ham til en farlig mand for det iranske regime.

Under en ophedet ekstraordinær parlamentsdebat 3. februar hvirvlede Ahmadinejad en del snavs op, da parlamentarikere ville rejse rigrets-sag imod hans indenrigsminister. Som modtræk lod præsidenten en video offentliggøre, som afslørede korrupsion inden for parlamentsformand Ali Larijanis familie. Fem La-

rijani-brødre har store indflydelse, herunder Sadeqh Larijani, der leder Irans retsvæsen. Khamenei har irettesat begge sider og advaret om, at offentligt skænderi imellem magtinstanser er 'forræderi'.

Om Ahmadinejad har brugt sine stærkeste kort eller har miskrediterende materiale også om Khamenei og dennes familie står tilbage at se.

Atomforhandler kandidat

Blandt de mere interessante, som har meldt sig som præsidentkandidater i skrivende stund, er Hassan Rohani, tidligere atomchefforhandler, som er stærk modstander af Ahmadinejad, især dennes misrøgt af økonomien. Men Rohani er på den anden side ikke bare i lommen på Khamenei, men tæt på tidligere præsident Akbar Hashemi Rafsanjani, der leder Irans Uopsættelighedens Råd. Rohani lover 'dialog og samspil med verden', for at bringe Iran ud af den isolation, som de internationale sanktioner imod landets atomprogram betyder.

"Vi kan ikke give sanktionerne skylden for alle vore svagheder", sagde han på et offentligt møde. "Vi kunne have minimeret sanktionernes indflydelse med værdighed", sagde Rohani, der står for større kompromisvilje over for Vesten.

Det samme gør tilsyneladende præsidentkandidat Gholam Ali Hadad-Adel, tidligere parlamentsformand, der er medlem af de såkaldte

Principalister. Han er i den såkaldte 2+1 koalition, der også omfatter Ali Akbar Velayati, seniorrådgiver for Khamenei, samt Mohammad Baqer Qalibaf, borgmester i Teheran. De tre er enige om, at en af dem skal registreres som kandidat, og de to andre støtte vedkommende. Hadad-Adel sagde på en pressekonference, at det er muligt at komme til forståelse med Vesten, hvis Vesten respekterer Irans uafhængighed.

Endnu en koalition af principalister, der kalder sig *Followers of Imam's Line and Leadership Front*, består af tidligere udenrigsminister Manouchehr Mottaki, viceformænd for majlis, Mohammad Hassan Aboutorabi-Fard, og Mohammad Reza Bahonar, direktør for Teherans Handelskammer Yahya Ale Es'haq og leder af Statsinspektoratet, Hojjatolislam Mostafa Pourmohammadi.

Mottaki synes at have størst chancer for at blive fælles kandidat for denne front. For en helt tredje principalistisk gruppe, den Islamiske Modstandsfront, ventes sundhedsminister Kamran Baqeri Lankarani at kandidere.

Her i midten af april har mindst 20 principalister, reformister og uafhængige meldt deres interesse i at stille op. Kandidaterne skal lade sig officielt registrere mellem 7. og 11. maj, hvorefter Vogternes Råd beslutter, hvem som får navnene på stemmesedlen.

Det er mere end svært at vurdere, hvor meget liv, der er tilbage i Irans

reformbevægelse, De Grønne, efter fire års barsk undertrykkelse.

De Grønne i spil?

Lederne er i husarrest, og de massive protester fra 2009-10 synes blot i bittersød erindring. Den brede befolkning synes mest optaget af at klare dagen og vejen under sanktionernes byrde, som kun skulle have ramt regimet. Men regimet har veje til at berige sig gennem illegalt salg af olie, som især gavner Revolutionsgarden, der har fået stadig mere økonomisk magt i takt med sanktionerne.

En netside giver fornemmelse af oppositionens desperation. "Det er solnedgangstider, men jeg holder af morgengry", hedder det på en opfordring til at få tidligere præsident Mohammad Khatami til at stille op igen. Over 17.000 havde skrevet under på opfordringen i midten af april. Ikke overvældende i et land med 45 millioner potentielle vælgere. Khatami viste en kort stund interesse for at kandidere til præsidentvalget for fire år siden, men kastede så sit pund bag den grønne bevægelses leder Mousavi. Han og den anden reformkandidat, Mehdi Karroubi, har været under husarrest i over to år. Af den grund vil mange reformfolk boykotte valget, med mindre de løslades. Det er også et af Khatami-fløjens krav, hvis den skal stille en kandidat.

Opfordringen til Khatami om at

genopstille afspejler vægring blandt oppositionelle imod bare at boykotte, og de ser den 69-årige Khatami som deres eneste håb ved stemmerurnerne. Selv om han skulle tage den handske op, er det tvivlsomt, om Vogternes Råd vil godkende hans kandidatur. Præsteskabet frygter øjensynlig stadig hans popularitet her otte år efter, at han forlod præsidentposten. Men Khatami kunne ikke levere den større frihed, som han lovede, da han kom til, så hvorfor skulle han kunne gøre det nu, hvor frihedens chancer er blevet endnu mindre.

“Det er ingen hemmelighed, at dette valg fra den iranske ledelsesside handler om at få en præsident, der ikke rokker båden”, siger Mehrzad Boroujerdi, direktør for Mellemøstprogrammet ved Syracuse University: “Reformisterne ved det. Khatami ved det. Dette er ikke 2009.”

“De vil afprøve Khatamis reaktion. Konservativer er alvorligt bekymrede ved udsigten til, at Khatami kan ændre billedet, hvis han kaster sig ind i kappestriden”, har den Teheran-baserede politiske analytiker og forfatter Behrouz Shojaei sagt. I 2009 holdt Khatami forsigtig distance til gadeprotesterne, og selv høje i apparatet veg tilbage fra at angribe ham af frygt for reaktionerne. I Khatamis dage var Iran og Vesten mest optaget af monitorering af Irans atomprogram. Spændingerne er i dag meget stærkere i takt med, at det for de fleste vestlige analytikere

ligner en fuldbyrdet kendsgerning, at Iran er i færd med at udvikle atombomber.

Og imens flokkes konservative kandidater, der vil give præsteskabet, hvad det ønsker: Ro på bagsmækken med en samarbejdsvillig præsident efter årene med ødelæggende magtkampe med Ahmadinejad.

Atomstridens fremtid

En del analytikere mener, at mere ro på den indenrigspolitiske scene kan give diplomatiet bedre chancer under videre forhandlinger om det iranske atomprogram. Andre eksperter frygter, at mere harmoni mellem landets to magtcentre, præsteskabet og præsidentskabet, kan give iranske ledere større selvtillid i konfrontationen med Vesten. I hvert fald mener de fleste, at vi skal på den anden side af præsidentvalget, før resultater kan ventes ved atomforhandlingsbordet.

Præsidenten har kun marginal indflydelse på atomspørgsmålet og forhandlingerne med Vesten. Det er entydigt Ali Khameneis domæne. Efter alt at dømme søger han en vej til at få ophævet sanktionerne mod at give indrømmelser, uden at det ser ud som svaghed. Ganske vist klarer magtelite sig fint med sanktionerne, ja nogle er blevet enormt meget rigere af den illegale handel med frem for alt olie. Men med mere end en fordobling af fødevarerpriser-

ne, en inflation på officielt 30 procent, men reelt formentlig mindst dobbelt så høj, en halvering af befolkningens købekraft og en officiel arbejdsløshed på 13 procent må regimet frygte, at den brede befolkning en dag får nok.

Under et møde 24. marts i byen Mashhad understregede Khamenei, at næste præsident skal være: "Med styrke som i dag, men uden svaghederne". Siden Khamenei kom til magten i 1989 er alle præsidenter røget uklar med ham, inklusive Ahmadinejad, som Khamenei i 2009 kaldte 'guddommeligt udvalgt' og i en tid støttede officielt og privat mere end nogen tidligere præsident i hans tid, fordi han troede, at Ahmadinejad ville blive hans trofaste soldat. Ahmadinejad har både skabt ballade i regimet og er gået Khamenei midt imod – det vil sidstnævnte ikke se gentaget.

Den nye præsident skal være hundred procent loyal over for Khamenei, have et godt forhold til Revolutionsgarden, som Ahmadinejad også har lagt sigt ud imod. Han skal formentlig også have et godt forhold til Khameneis søn, Mojtaba Khamenei, der har overtaget flere af faderens forpligtelser og af mange ses som Ali Khameneis efterfølger.

Den næste præsident ventes at komme fra Principalisternes rækker, som hovedparten af parlamentets medlemmer tilhører. Ikke mindst efter det åbne slagsmål i *majlis* mellem Ahmadinejad og Larijani ønsker

Khamenei givetvis, at den næste præsident har et godt forhold til parlamentet.

Forholdet til Vesten

Selv om der ikke er udsigt til en reformpræsident, er det ikke ligegyldigt for Vesten hvilken konservativ, der ender på præsidentposten. Hassan Rohani vil formentlig være blandt de mindste onder. Om han kan formilde Vesten og ikke mindst Israel er så en helt anden sag. Her har den dansk-iranske professor i islamiske studier Mehdi Mozzafari en vigtig pointe, når han siger, at Israel ikke har grund til at frygte iranske atombomber. Det har derimod arabiske lande, mener han: "Iran angriber ikke Israel, for det kan ikke svare på gengældelse fra Israels rige atomarsenaler. Så alene af tekniske grunde vil Iran ikke angribe Israel".

Mozzafari har på en konference med arabiske stater påpeget, at de tager fejl, når de går ud fra, at hvis Iran får atomvåben, får alle i Mellemøsten ret til det: "Jeg sagde til dem, at Israel kan forsvare sig selv. Det kan I ikke, så iranske atomvåben er et større problem for jer end for Israel. Ikke alene er iranske atombomber ikke en trussel imod Israel. Israel kan måske ønske, at Iran får atomvåben, da det vil gøre europæiske og arabiske lande mere afhængige af Israel".

Mozzafari mener, at Saudi-Arabien vil gå først med at anskaffe sig

atomvåben, hvis Iran får dem: "Egypten havde de ambitioner, men har nu for store økonomiske problemer. Det lille Qatar, der har udviklet sig til stormagt, er ikke interesseret alene, men kan tænkes at gå i joint venture med Saudi-Arabien om en regulær atomvåbenindustri".

Det er propaganda, når Israel taler så ihærdigt om faren imod eget land fra et atombevæbnet Iran: "Det er simpelthen for internationalt at marginalisere palæstinenserne sag i forhold til iranske atomvåben, og det er lykkedes i forbløffende grad. På den anden side er Iran ikke pro-palæstinensisk, kun anti-israelsk. Derfor forgylder Iran Hamas, men ikke moderate palæstinensere".

Ifølge Mozzafari er det ikke Irans sikkerhedsinteresser, som er afgørende for det iranske regime: "Omverdenen har ikke taget hensyn til det iranske regimes ideologiske og totalitære karakter, der er vigtigere for regimet end Irans nationale interesser. Hvis forhandlere med Iran havde taget hensyn til det fra starten, kunne meget måske have set anderledes ud".

Mozzafari udelukker ikke iranske indrømmelser under de igangværende forhandlinger: "Der er præcedens for det, som da Khomeini accepterede en våbenhvile med Irak. Men Khamenei har ikke samme autoritet som Khomeini havde. Khamenei har grund til at frygte, at indrømmelser fra hans side vil blive set som svaghed. Iran har det svært og

vil gerne give sig på grund af sanktionernes hårde økonomiske konsekvenser, men de frygter en Gaddafi-effekt". Libyens Moamar Gaddafi lagde kortene på bordet og standsede sit atomprogram efter USA's angreb på Irak: "Det var i den proces, det hemmelige iranske atomprogram blev afdækket. Få år efter blev Libyen angrebet, som NATO næppe ville have gjort, hvis Gaddafi havde atomvåben."

Mozzafari sammenligner med Nordkorea, som omverdenen ikke overvejer at angribe, fordi det er beskyttet af atomvåben. "Det ved Iran også, siger Mozzafari, der understreger, at atomdiplomati fik forlænget deadline, da det under besøg i Israel i februar lykkedes USA's præsident Barack Obama at få Israels premierminister Benjamin Netanyahu til at bøje af, når det gælder hans 'røde linje' for med magt at forhindre Iran i at erhverve sig atombomber. Den definerede Netanyahu tidligere som 'sommeren 2013'.

"Men Israel angriber ikke Iran med mindre det bliver sammen med USA og Europa«, konkluderer Mehdi Mozzafari.

Forhandlingerne i Almaty

Det var ingen overraskelse, da den seneste runde af forhandlinger med Iran i marts i Kasakhstan endte uden en aftale. Men det er interessant at se på amerikanske og israelske reaktioner på det manglende

gennembrud i den kasakhstanske by Almaty.

En amerikansk embedsmand sagde til *New York Times*: "Der var måske ikke et gennembrud, men der var heller ikke noget sammenbrud".

Den israelske minister for strategiske anliggende, Yuval Steinitz, sagde: "Israel havde advaret om, at iranerne kun udnytter forhandlingerne for at vinde tid, mens de gør yderligere fremskridt med at berige uran til en atombombe. Tiden er kommet til, at verden optræder mere beslutsomt og gør iranerne utvetydigt klart, at forhandlingsspillet er slut".

USA's udenrigsminister, John Kerry, har derimod udtalt sig en del mere forsonligt: "Der står noget af en kløft tilbage efter diskussionerne i Almaty. Men døren er stadig åben og ja, det er vigtigt at fortsætte forhandlingerne og prøve at finde fælles grund". Altså ro på, lød det fra USA.

EU's udenrigschef, Catherine Ashton, var ikke tilfreds, men sagde: "Vestlige forhandlere noterede en forbedret atmosfære i forhold til tidligere sessioner".

I Iran søger præsidentkandidater og deres allierede at overgå hinanden med forsvar for landets atomprogram. Hvis præsidentvalget går, som Khamenei ønsker, er det muligt, at han er parat til en atomaftale, som også Vesten kan acceptere, en gang til efteråret. Men det kræ-

ver formentlig vestlige indrømmelser i form af anerkendelse af Irans ret til at berige uran til fredelige formål. For Vesten vil det være lettere at indgå en aftale med en anden præsident end Ahmadinejad, som ikke mindst på grund af hans benægtelse af Holocaust "er politisk radioaktiv i amerikansk politik", som den amerikanske analytiker og redaktør Robert Dreyfuss har kaldt den amerikanske vægning ved at have med Ahmadinejad at gøre.

Tilbage står, om det er ønskværdigt for Vesten, at det iranske valg tilfredsstillere Khamenei. Det, som meget vel kan ende som ønsketænkning, at politisk ro på Irans bagsmæk kan bane vejen for en atomaftale, bør ikke ende i, at Vesten prioriterer atomspørgsmålet over menneskeret i Iran.

Måske er det ikke enten eller. Hassan Rohani har udtalt: "Jeg vil skabe en regering for det islamiske Irans værdighed og en, som kan redde den nationale økonomi gennem konstruktivt samspil med verden og ved at genetablere moral i samfundet".

Men hvis Rohani overhovedet bliver accepteret som kandidat af Vognernes Råd, får han næppe lov til at ændre ret meget, som Khatami erfarede i sin tid.

Vibeke Sperling er udlandskorrespondent på Politiken og redaktør af Udenrigs.